

KASZA PÉTER

EGY MAGYAR DIPLOMATA LENGYEL SZOLGÁLATBAN
(Újabb források Brodarics István római követi működéséhez)

Brodarics István, a mohácsi csatavesztés történetének későbbi megörökítője 1522-es római követségével lép ki a nagypolitika színpadára, és mivel ez az a pillanat, amikortól jelentősen megszaporodnak a rá vonatkozó vagy tőle származó forrásaink, követi működésével válik könnyebben kutathatóvá a történész számára is.

Brodarics István pécsi prépost II. Lajos magyar király követeként érkezett Rómába, elsősorban azzal a céllal, hogy jelentősebb pénzsegélyt csikarjon ki a pápától, mely lehetővé tenné az 1521-ben török kézre került kulcsfontosságú végvár, Nándorfehérvár visszafoglalását. Paradox módon azonban, mivel a budai Jagelló-udvar iratai nagyobb részt megsemmisültek a törökdúlás következtében, Brodarics követségének első két évéből összesen egy levél maradt fenn, melyet Brodarics II. Lajosnak,¹ és szintén egy, melyet a magyar király római követének írt,² így magyar követi szereplését alig tudjuk nyomon követni. E gyér adatokhoz képest sokkal jobban ismerjük azt a tevékenységet, melyet Brodarics Rómában I. Zsigmond lengyel király kérésére és érdekében folytatott, és amely, mint látni fogjuk, alapját képezte annak a jó viszonynak, mely Brodaricsot a lengyel udvarhoz fűzte, amelynek támogatására élete későbbi fázisaiban is mindig bizton számíthatott.

Mivel Brodarics életének 1522-t megelőző időszakáról nagyon kevés biztos adattal rendelkezünk, nem tudjuk pontosan, mikor került kapcsolatba a lengyel udvarral vagy annak néhány meghatározó személyiségével. A jeles humanista, Andrzej Krzycki³ első ránk maradt, Brodaricshoz írott levele mindenesetre azt bizonyítja, hogy a levél keletkezésekor, 1523-ban Brodarics és Krzycki barátsága már hosszú évekre tekinthetett vissza.⁴ Mivel pedig Krzycki a befolyásos lengyel alkancellár, Piotr Tomicki unokaöccse

¹ Róma, 1522. szeptember 1. Szövegét lásd IVÁNYI Béla, *Adalékok a nemzetközi érintkezések történetéhez a Jagelló-korban*, Történelmi Tár, 1906, 343–344.

² Buda, 1523. június 1. Szövegét lásd VERESS Endre, *Akták és levelek Erdély- és Magyarország Moldvával és Havasalfölddel való viszonyához*, Bp., 1914, 125. Veress kiadása csak a levél első felét közli. A teljes szöveget lásd: MOL., DF 276078.

³ Andrzej Krzycki (1482–1537) életéről újabban vö. Leszek BARSZCZ, *Andrzej Krzycki, poeta, diplomata, prymas*, Gniezno, 2005; bibliográfia: 196–203.

⁴ „Rediens huc ex Lithuania litteras Dominationis Vestrae a quodam, qui dudum istinc ex urbe venerat, accepi, ex quibus quam *non oblita nostrae veteris consuetudinis*, et qua me benevolentia complectatur, abunde cognovi. Quae quidem litterae loco magni cuiuspiam muneris mihi exstiterunt. *Fuit enim spectata semper*

volt, szinte biztosra vehető, hogy Brodarics római követi működése idején már Tomickival is jó viszonyban volt.⁵

Brodarics 1522 tavaszán indult Rómába, és amikor megérkezett, a X. Leó halála után megválasztott új pápa, VI. Adorján még nem tartózkodott az Örök Városban.⁶ Úgy tűnik, Brodarics már 1522-ben is tájékoztatta hébe-hóba a lengyel udvart a római eseményekről,⁷ ezek a levelei azonban elvesztek vagy lappanganak. Brodarics személyét azonban egy váratlan esemény tette igazán fontossá a lengyel király számára. Nem sokkal VI. Adorján augusztus végi megérkezése után ugyanis, 1522. szeptember 9-én váratlanul meghalt Erazm Ciolek plocki püspök,⁸ a lengyel király hosszabb ideje Rómában tartózkodó követe. Zsigmondot kellemetlenül érintette követének váratlan elhalálózása, akinek fontos ügyeket kellett volna elintéznie az új pápával.⁹ Korábban ugyanis Lengyelország engedélyt kapott X. Leó pápától, hogy egyéves búcsút hirdessen, az ebből befolyt pénzt pedig a török elleni védelemre fordítsa. Mivel azonban a pápai bullát Leó halála előtt nem sikerült kihirdetni, Zsigmond jogásza az azon a véleményen voltak, hogy a bulla érvénytelen, és megerősítését az új pápától kell kérvényezni.¹⁰ A feladatot nyilván Ciolek püspöknek kellett volna elintéznie, váratlan halála miatt azonban Zsigmond római ügyvivő nélkül maradt. Brodarics jelenléte ezért éppen kapóra jött neki. 1522. október 22-én Vilniusból írt a magyar követnek, és kérte, hogy járjon el az ő ügyeiben is, miként az ő követei is el szoktak járni Lajos király érdekében.¹¹

A búcsú mellett egy füst alatt két püspökkinevezés érdekében is kérte Brodarics közbenjárását. Zsigmond ugyanis, főkegyúri jogával élve, Rafał Leszczyński przemysli püspököt szeretne volna a megürült plocki püspöki székbe helyezni,¹² az ő helyére pedig alkancellárja, Piotr Tomicki unokaöccsét, az addig többek közt poznańi prépostként

virtus Vestrae Dominationis et consuetudo iucundissima, quam cum per tot annos tantamque locorum intercapedinem video non exstinctam, plurimum mihi gratulor, et Vestrae Dominationi, quas maiores possum, gratias ago. Equidem nihil magis cupio, quam hunc illius erga me animum aliquibus meis officiis demereri, meumque vicissim erga illam studium et observantiam testari.” Krzycki levele Brodaricshoz, Krakó, 1523. február 18., vö. 2. sz. dokumentum, kiemelések tőlem – K. P.

⁵ Talán 1515-ben ismerkedtek meg a bécsi királytalálkozón, ahol Tomicki biztosan jelen volt és feltehetőleg Brodarics is mint Szathmári György kancellár titkára.

⁶ VI. Adorjánt (1522–1523) 1522. január 9-én választották pápává.

⁷ Zsigmond király 1522 októberében Brodaricshoz írott levelében utal rá, hogy kapott már levelet a római magyar követtől.

⁸ Erazm Ciolek életéről bővebben: Henryk FOLWARSKI, *Erazm Ciolek biskup i dyplomata*, Warszawa, 1935.

⁹ „Non pridem antequam litterae tuae nobis sunt redditae, accepimus oratorem nostrum episcopum Plo-censem istic vita functum et affecti sumus magna molestia, quod hac eius inopina morte complures res et negotia nostra sunt intricata.” Vö. AT VI, 144–145.

¹⁰ Vö. AT VI, 135.

¹¹ „Quia vero et ipse defunctus et alii istic oratores nostri non minus curare solebant negotia nepotis nostri, regis Hungariae, postulamus a te, ut cum in praesens istic sit [!] et nos oratorem nostrum non habemus, non desit [!] una cum collega suo [Francesco Marsupino] apud Sanctissimum Dominum Nostrum rebus et negotiis nostris.” Vö. AT VI, 145.

¹² Erről szintén október végén Vilniusból értesítette Leszczyńskit, vö. AT VI, 133–134.

fungáló Andrzej Krzycki kinevezni.¹³ Ez ügyben természetesen írt a pápának¹⁴ és a bíborosi kollégiumnak is,¹⁵ és kérte, hogy a két új püspököt erősítsék meg hivatalában.

VI. Adorjának azonban megvoltak a saját tervei a plocki püspökséggel, így be sem várva Zsigmond jelölését János Albert brandenburgi örgrófot nevezte ki püspökké, döntéséről pedig 1522. szeptember 29-én kelt brevéjében tájékoztatta a lengyel uralkodót. A breve szerint választása azért esett János Albertre, mert az testvére volt a Lengyelországgal háborúban álló Német Lovagrend nagymesterének, és a pápa abban bízott, hogy János Albert lesz az a személy, aki majd békét teremt a Lovagrend és Lengyelország között, hogy ez utóbbi végre teljes erejével a pápa számára roppant fontos törökellenes harcra tudjon koncentrálni.¹⁶

A breve október 22-én még nem érhetett Vilniusba, de Zsigmond Achilles de Grassis bíboros szeptember 12-én kelt leveléből már előre értesült a pápa szándékáról.¹⁷ Ennek megfelelően a Brodaricsnak címzett levélben is nyomatékot kapott, hogy Zsigmond Rafał Leszczyńskién kívül senki másnak a kinevezésébe nem egyezik bele, mivel ez országa jogainak megsértése volna, amit nem tűrhet el.¹⁸

A lengyel király levelei 1522 decemberében érkeztek Rómába. Brodarics 1523. január 1-jén kelt levelében már arról tájékoztatta a lengyel uralkodót, hogy kérésének megfelelően szót emelt a pápánál a plocki püspökség, a búcsú és a péterfillérek begyűjtése ügyében.¹⁹ Levelében hosszan fejtegette, hogy a pápa milyen nagy szeretettel és elismeréssel beszélt Zsigmondról mint a kereszténység igazi bajnokáról, de semmi konkrétummal nem szolgált a pápai döntést illetően. Két héttel később, január 15-én újabb levelet írt Lengyelországba, és ezúttal sokkal lehangoltságosabb hírei voltak. Mint írta, ismét a pápa elé terjesztette a plocki püspökség ügyét, de ezúttal vele volt de Grassis bíboros, Lengyelország protektora is. Ennek ellenére nem sikerült a pápát korábbi szándékától eltántorítani, és Brodarics szerint ezzel nem is érdemes tovább próbálkozni. Kiderült, hogy a pápa lényegében Zsigmond egyetlen kérését sem teljesítette. Jelöltje a plocki püspökségre továbbra is János Albert örgróf volt, a Leó pápa által engedélyezett egyéves búcsú idejét is leszállította fél évre, és a péterfillérek begyűjtésével is saját embereit akarta megbízni.²⁰ A kinevezést illetően, mint ez Brodarics leveléből kiderült, a pápa álláspontja az

¹³ Vö. Bona Sforzának írt levelét, AT VI, 133.

¹⁴ AT VI, 135–136.

¹⁵ AT VI, 136.

¹⁶ Vö. AT VI, 154–155.

¹⁷ Vö. AT VI, 140.

¹⁸ „...agatque apud illius Sanctitatem, ne quem alium ad episcopatum Plocensem provehere velit praeter reverendissimum dominum Raphaellem, episcopum Premisliensem, virum ecclesiae et reipublicae perquam idoneum et nobis meritissimum, quem nos Suae Sanctitati praesentamus. Nam nos alium nequamquam admittere volumus neque possemus contra iura nostra et statuta regni nostri, quae infringi regnicolae nostri nullo modo paterentur, orireturque inde aliqua turba perniciosissima, quae nescimus quo pacto sedari posset.” AT VI, 145.

¹⁹ AT VI, 219–220.

²⁰ A péterfillérek begyűjtésének jogát korábban maga Erazm Ciolek szerezte meg magának, az ő halála után Zsigmond azt kérte a pápától, hogy a feladatot testálja Piotr Tomicki poznańi püspökre.

volt, hogy mivel Ciolek püspök Rómában, azaz a Szentszék területén hunyt el, javadalmá további sorsáról is a Szentszéknek kell döntenie.²¹

Ezzel az érveléssel szemben a lengyel udvar a nemzetközi jogra hivatkozott, miszerint a követek immunitást és területen kívüliséget élveznek, így Ciolek püspök hiába halt meg Rómában, mivel a lengyel király követe volt, úgy kell tekinteni, mintha Lengyelországban halt volna meg.²² Zsigmond 1523 februárjában Brodaricsnak írt levelében nem is rejtette véka alá, mennyire elégedetlen a pápa eljárásával. A levél első felében ugyan még csak arról panaszkodik, hogy de Grassis bíboros Brodarics által említett levelét nem kapta meg, és emiatt nem lát tisztán a plocki püspökség ügyében, de a levél végén nyíltan kimondja, hogy nemcsak a pápa, de az ő döntése is megmásíthatatlan, és esze ágában sincs mást kinevezni a szóban forgó püspökség élére, mint saját jelöltjeit.

Brodarics alighanem a lengyel király levelével egyszerre vehette kézhez régi barátja, Andrzej Krzycki volt poznańi prépost, választott przemysli püspök február 18-án Krakóban kelt levelét, melyben Krzycki lehangoló képet festett a pápai döntés lengyelországi következményeiről, mely szerinte óriási felzúdulást keltett, és csak ártott a lengyel egyháznak. Mivel VI. Adorján nem erősítette meg Rafał Leszczyńskit a plocki püspökségben, Zsigmond, hogy eltökéltségét bizonyítsa, világi biztosokat nevezett ki a püspökség kormányzására, és a püspököt a szenátusban is egy királyi tisztviselő képviselte.²³ Krzycki ugyan átvehette a przemysli püspökséget, de abban nem volt biztos, hogy megtarthatja-e korábbi javadalmait, amelyek nélkül a török dúlásainak kitett, egyre szegényedő püspökség inkább gond lett volna, mint megtiszteltetés. Ezért ő is arra kérte Brodaricsot, igyekezzék ez ügyben is fellépni a pápánál.²⁴ Brodaricsnak tehát, noha a fő vitapont a János Albertnak ígért plocki püspökség ügye volt, Krzycki érdekében is el kellett járnia.

A Szentszék és Krakó között kissé hűvösre fordult légkörben Zsigmond tapasztalt diplomataját, Hieronym Łaskyt küldte Rómába, hogy igyekezzon kimotoztatni a plocki ügyet a holtpontonról. A lengyel király 1523 májusában kelt levelében értesítette Brodaricsot Łasky érkezéséről, és kérte, hogy mindenben álljon rendelkezésére és legyen a segítségére.²⁵ Egyben értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy miért ragaszkodik a pápa még mindig egy olyan döntéshez, amelyből neki semmi haszna nincs, Lengyelországnak viszont komoly kárt okoz vele.²⁶

²¹ „Et isti latius aliquanto interpretantur et extendunt Sedis Apostolicae iura, eorumque sacerdotia, qui, quacunq; de causa in Urbe manserint et vitam finierint, ad suas provisiones spectare contendunt. Quod quidem iurene an iniuria faciant, viderint alii.” AT VI, 225–226.

²² Vö. Zsigmondnak Jan Łasky gnieźnói érsekhez írott levelét, AT VI, 159–160.

²³ „Episcopatus Plocensis iussus est in manus secularium tradi, electo regio locus in senatu episcopi Plocensis...” Vö. 2. sz. dokumentum.

²⁴ A lengyel király is kérte a pápától, hogy Krzycki a püspökség mellett megtarthassa egyéb javadalmait is, „sine quibus in episcopatu Premisliensi exili et lacero, ut in finibus infidelium statum suum cum debita dignitate sustinere non posset”. (Vö. AT VI, 135.)

²⁵ Lásd 3. sz. dokumentum.

²⁶ Holott Tomicki és Krzycki néhány leveléből úgy tűnik, hogy a plocki püspökség ügyében nemcsak a pápa makacskodása okozott késedelmet, de lengyel belpolitikai hatalmi harcok is hátráltatták a Zsigmond szája

Nem tudjuk, hogy a követjárás volt-e eredményes, vagy Brodarics ténykedése hozta meg gyümölcsét, mindenesetre Brodarics 1523. június 10-én kelt levelében semmilyen követről nem tett említést, ugyanakkor már örömmel újságolta a lengyel királynak, hogy Achilles de Grassis kardinális támogatásával sikerült áttörést elérnie a két püspökség ügyében. A legutóbbi bíborosi konzisztóriumon ugyanis mindenben Zsigmond óhajának megfelelően döntöttek. Brodarics a siker oroszlánrészét de Grassis bíboros támogatásának tulajdonította, de öntudatosan hozzáfűzte, hogy ő is mindent elkövetett, ami csak erejéből telt, hogy kedvező döntés szülessen.²⁷

Andrzej Krzycki egy levelének alapján úgy tűnik, Brodarics levele a kedvező fordulatról szóló híradással július 7-én érkezett Krakókba.²⁸ Ez alapján bizonyára júliusban kelt Zsigmond király levele is, melyben köszönetet mond Brodaricsnak a közreműködésért, aki nem csak gyakorlati kérdésekben járt el, hanem, úgy tűnik, igyekezett csillapítani a két fél közti feszültséget is. Zsigmondnak azok a sorai, ahol arról ír, hogy Brodarics tanácsát követve megfontoltabb és szelídebb hangon fog írni a pápának, mindenesetre erre engednek következtetni.²⁹ A levél befejezésekként kérte Brodaricsot, járjon közben, hogy az ügy végképp rendeződjék, és a két választott püspök minden további hercehurca nélkül megkapja a pápai hozzájárulást.

Szeptemberben újabb levéllel kereste föl Brodaricsot, és újabb probléma elrendezésében kérte a segítségét. VI. Adorján ugyanis beleegyezett ugyan abba, hogy a két lengyel püspökség Zsigmond jelöltjeinek jusson, de mindenképpen igényt tartott a püspökségek után járó annáták megfizetésére, ráadásul több pénzt is kért, mint korábban szokásos volt. Zsigmond azzal érvelt, hogy az annátákat a pápai udvar korábban azért engedte el, hogy ezt az összeget a török elleni harcra lehessen fordítani, szerinte ezért most is igazságosabb lenne, ha a pénzt a Kúria meghagyná a lengyelek kezén, és nem terhelné még az annáták megfizetésének kötelezettségével is az amúgy is viszontagságos helyzetű püspökségeket.³⁰

Mire azonban a levél Rómába ért, Adorján pápa már nem volt az élők sorában. Brodarics október 22-én tudósította a lengyel királyt arról, hogy megkapta az annáták ügyében írt levelét, de a konklávé befejeztéig és az új pápa megválasztásáig semmit nem tehet az ügyben.³¹ A választásra azonban még közel egy hónapot kellett várni, míg végül novem-

íze szerinti döntés megszületését. Krzycki egy levelében arról tájékoztatta nagybátyját, Piotr Tomickit, hogy a nagy hatalmú Jan Łasky gnieźnói érsek minden követ megmozgatott, hogy saját unokaöccse számára szerezze meg a plocki püspökséget, a lengyel királynál azonban semmit nem ért el. (Vö. AT VI, 293.) Łasky ezek után, úgy tűnik, a Kúriánál próbált szerencsét. Tomicki 1523 júliusában ugyanis, amikor gratulált Leszczyńskinek, hogy Rómában végre számára kedvező döntés született, nem mulasztotta el megemlíteni, hogy volt néhány honfitársuk, aki mindent elkövetett, hogy hátráltassa a kinevezést. (Vö. AT VI, 296.) Łasky a király legszűkebb környezetének tagjaival (Szydłowiecki, Tomicki, Krzycki) szemben, akik a kis-lengyelországi nemesség sorából kerültek ki, az ún. nagy-lengyelországi párt vezető alakja volt.

²⁷ Vö. AT VI, 286.

²⁸ Vö. AT VI, 294.

²⁹ Vö. 4. sz. dokumentum.

³⁰ Vö. 5. sz. dokumentum.

³¹ Vö. AT VI, 327.

ber 19-én felszállt a fehér füst, hírül adva Giulio Medicinek, a néhai X. Leó pápa unoka-öccsének megválasztását. Az új pápa, aki a VII. Kelemen nevet vette fel, Brodarics december 11-i levele szerint a legnagyobb jóindulattal viseltetett a lengyel király igényeivel szemben,³² de hogy ez inkább csak diplomáciai szóvirág volt, az hamarosan nyilvánvalóvá vált mind a magyar követ, mind Zsigmond számára.

Brodarics ugyanis négy nappal később, december 15-én már arról számolt be Zsigmondnak, hogy jóindulat ide, jóindulat oda, a pápa nem enged a korábban megállapított, kétezer dukátot kitevő annátából. A Kúria álláspontja szerint ugyanis mindig is ennyi volt a két püspökségért fizetendő taksa, és ha ezt némely esetben csökkentették is, az csak alkalmi jelentőségű volt, és ebből nem lehet rendszert csinálni. Brodarics kénytelen volt beismerni, hogy hiába járt el az ügyben a pápánál és a bíborosi kollégium előtt is, kevés a remény arra, hogy a döntést megváltoztatják. Mintegy vigasztalásképpen értesítette azonban a lengyel királyt, hogy ha az annáták ügyében nem is járt sikerrel, Piotr Tomicki krakkói püspöki kinevezését sikerült kieszközölnie.³³

Brodarics ránk maradt lengyelországi levelezésében ez az utolsó levél és adat a plocki püspökség ügyében. Ilyenfajta investitúra-viták természetesen tucatszám lennének citálhatók a különféle európai udvarok és a pápaság kapcsolattörténetéből. Ami ennek az ügynek az igazi jelentőségét adja, az az, hogy ha Brodarics személye nem is a plocki püspökség körül támadt bonyodalmak kapcsán került a lengyel udvar látóterébe, mindenesetre az ügy lebonyolításában és megoldásában játszott szerepe komoly tekintélyt és megbecsülést szerzett számára Lengyelországban. Zsigmond 1523 folyamán legalább három alkalommal küldött saját követet Rómába: először, mint láthattuk, Hieronym Łaskyt, majd nyáron egy bizonyos Lucas nevű doktort, végül ősszel egy Stanisław nevű udvaroncot. Ám mind a három követet Brodarics gondjaira bízta, aki hathatós támogatást is nyújtott nekik, hogy megbízatásukat minél gyorsabban és sikerrel teljesíthessék.

Brodarics szolgálatai nem is maradtak viszonzatlanul. 1524 tavaszán, amikor magyarországi pártfogója, Szathmári György esztergomi érsek meghalt, Brodarics azzal a kéréssel fordult Zsigmondhoz, hogy a magyar udvarnál járjon közben azért, hogy a pécsi prépostsága mellé vagy helyett valami gazdagabb javadalomhoz jusson. A lengyel király valóban tett is lépéseket a kiváló magyar diplomata érdekében, akit ugyan 1524-ben még nem sikerült püspöki székbe segítenie, de két évvel később, a pápai udvar támogatásával együtt már elérte, hogy Brodaricsot kancellárrá és szerémi püspökké emelték.

Zsigmond nagyrabecsülésének és bizalmának ékes példái azok a levelek, melyeket 1525 tavaszán írt Brodaricsnak abból az alkalomból, hogy tudomására jutott, egy rövid magyarországi tartózkodás után ismét Rómában tevékenykedik mint követ.³⁴

Brodarics Zsigmond iránti elkötelezettségét pedig mi sem bizonyítja jobban, mint az a kép, amit a mohácsi vereségről írott művében³⁵ fest a lengyel uralkodóról, ahol szavatar-

³² Vö. AT VI, 345–346.

³³ Vö. AT VI, 348.

³⁴ Vö. 6–7. sz. dokumentum.

³⁵ A korábbi magyar és lengyel szakirodalom egyaránt úgy tartotta, hogy a *Historia verissima* kifejezetten Zsigmond felkérésére készült. Újabb kutatásaim azonban bizonyították, hogy ez az állítás nem igazolható. Vö.

tó, igaz keresztény királyként állítja az olvasói elé, egyben igyekszik hiteles és hihető magyarázatot adni arra, miért maradt távol Zsigmond az ütközettől, amelyben unokaöccse végül halálát lelte.³⁶

A jeles magyar humanista és a nagy lengyel uralkodó közti szívélyes jó viszony tehát tartósnak és szilárdnak bizonyult. Ennek alapjai azonban minden kétséget kizáróan az 1523-as évre, a plocki püspökség betöltése körül támadt diplomáciai vihar idejére nyúlnak vissza.

Függelék

Brodaricsnak 1522–23 folyamán Rómából Zsigmondhoz írott levelei régóta ismertek a tudományos közvélemény előtt, és kivétel nélkül megjelentek az Acta Tomiciana VI. kötetében. Zsigmond válaszlevelei viszont kizárólag a Stanisław Górski által összeállított kéziratos Tomiciana első szerkesztésébe kerültek bele, melynek kötetei a múlt század húszas éveitől a szentpétervári cári könyvtárban rejtőztek, jelenleg pedig a krakkói Jagelló-könyvtárban (Biblioteka Jagiellońska) található. Az összesen 17 kódexből álló gyűjtemény tizedik, BJ 6556 jelzetű kötete tartalmazza a különböző lengyel államférfiak, de főleg Zsigmond király Rómába írt leveleit. Lengyelországi kutatásaim³⁷ során ezek között bukkantam rá hat, Brodarichhoz írott levélre, melyek közül az első négy a plocki püspökség fenti tanulmányban tárgyalt ügyében íródott. A korábban kiadatlan iratok e hasábkon jelennek meg először, kiegészítve egy Andrzej Krzycki-től származó, Kórnikban előkerült levéllel, melynek közlését azért tartottam fontosnak, mivel szorosan kapcsolódik a cikkben tárgyalt eseményekhez. A leveleket az újabb szövegkiadási gyakorlatnak megfelelően egységesített helyesírással, a humanista ortográfia sajátosságait mellőzve közlöm.

KASZA Péter, „Mert látom, hogy [...] néhányan az eseményeket másképp mesélik, mint megtörténtek...” *Megjegyzések Brodarics István Historia verissimájának keletkezéstörténetéhez*, ItK, 111(2007), 323–342.

³⁶ „Nam de rege Poloniae Sigismundo, patruo regis alia prorsus ratio esse videbatur, quod is foedus cum Turca paulo ante pepigerat extremum excidium a suis regnis, quando aliter inter tot Christianorum principum dissidia non posset, vel hoc pacto avertere conatus, neque videbatur princeps integerrimus et fidei observantissimus contra confederatum principem auxilia ulla praestiturus.” Vö. Stephanus BRODERICUS, *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*, kiad. KULCSÁR Péter, Bp., 1985, 27.

³⁷ A kutatást a MÖB ösztöndíjának támogatásával valósulhatott meg.

1. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak

[Krakkó], [1523. február]

Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 71r–v³⁸

1. Brodarics levelei bizonytalanságban hagyták a plocki és a przemysli püspökségek ügyét illetően. – 2. Kéri, hogy írja meg világosan, mi a helyzet, mert még ha a pápa másképp döntene is, mint óhajtja, őt semmiképpen nem tántorítja el a szándékától.

Reverendissime devote nobis dilecte.

[1.] In negotio episcopatum Plocensis et Premisliensis, quod ut istic curares, a te postulavimus, binas tuas litteras accepimus,³⁹ quarum alteris refers te ad litteras pontificis, ex quibus nihil pro voto nostro cognovimus, alteris item reverendissimi domini cardinalis protectoris nostri, quas non habuimus, allegas, unde in dies magis in ipso negotio incerti reddimur. Quae res molestior est nobis, quam dici possit, nihilque nobis magis praeter spem accidere potuit, quam cum nos et serenissimus dominus nepos noster unum simus, et illius maiestatis negotia non secus istic Romae, quam nostra propria per oratores nostros curabantur. Nunc istud negotium nostrum talibus involucris et ambagibus tractari.

[2.] Et proinde postulamus a te, ut nobis tandem aperte scribas, quid agatur in ipso negotio, nam non dubium est, quin summus pontifex, cum ita res succedit, parvi faciat postulata nostra iustissima, aliudque facere in hoc ipso negotio, quam quod nos volumus aut ferre possumus, contendat, de quo, quidquid id sit, vellemus quam primum certiores fieri, ut rebus nostris opportuno modo prospiciamus. Nam quicquid illius Sanctitas tam de episcopatibus, quam etiam de sacerdotiis aliter disponere voluerit, quam nos constituerimus, et illius Sanctitati declaravimus, nos id nullo pacto admitteremus, et licet Sanctitas Sua, ut scribis, de sua sententia, quam semel concepit, non facile decedat, tamen et nos de iustitia et dignitate nostra nulli hactenus gratia Dei cessimus, neque cessuros nos ipso Deo iuvante confidimus. Datum.

2. Andrzej Krzycki przemysli püspök Brodarics István magyar követnek

Krakkó, 1523. február 18.

Felhasznált kézirat: Biblioteka Kórnicka 243, 222v–223r⁴⁰

1. Krzycki kifejezi örömét, hogy Brodarics írt neki, és sem a hosszú évek, sem a köztük lévő távolság nem feledtették vele régi barátságukat. – 2. Megköszöni, hogy Brodarics gratulált neki przemysli püspöki kinevezéséhez, amire nem törekedett, sőt nem is gondolt rá, de tart attól, hogy a török torkában lévő püspökség akadályozza majd irodalmi céljai

³⁸ Lásd még: Biblioteka Czartoryska, Teki Naruszewicza, tom. 35, 397–398.

³⁹ Feltehetőleg Brodarics 1523. január 1-jén (AT VI, 219–220) és 15-én (AT VI, 225–226) írt leveleiről van szó.

⁴⁰ További kézirat: Biblioteka Kórnicka 245, 29r–v.

elérésében. – 3. Értesült a pápaválasztásról, de aggódik, hogy az egyház helyzete nem javul Lengyelországban, különösen a szomszédok, főleg a csehek ármánykodása miatt. – 4. Értesült róla, hogy többi javadalmait illetően Rómában a rovására mesterkednek valamiben, pedig ezek nélkül nem vállalhatja a püspökséget.

[1.] Reverendissime domine, domine et amice honorandissime. Rediens huc ex Lithvania litteras Dominationis Vestrae a quodam, qui dudum istinc ex urbe venerat, accepi, ex quibus quam non oblita nostrae veteris consuetudinis,⁴¹ et qua me benevolentia complectatur, abunde cognovi. Quae quidem litterae loco magni cuiuspiam muneris mihi exstiterunt. Fuit enim spectata semper virtus Vestrae Dominationis et consuetudo iucundissima, quam cum per tot annos tantamque locorum intercapedinem video non exstinctam, plurimum mihi gratulor, et Vestrae Dominationi, quas maiores possum, gratias ago. Equidem nihil magis cupio, quam hunc illius erga me animum aliquibus meis officiis demereri, meumque vicissim erga illam studium et observantiam testari. Quod ut aliquando praestare possim, nihil operae meae, nihil occasionis praetermittam.

[2.] Quod vero Vestra Dominatio eam mihi gratiam, qua me valere apud serenissimum dominum meum intellexit, gratulatur, ago quidem illi immensas gratias, verum mallet, ut aliquando quieti meae, cuius sum amantissimus, praesertim in tantis rerum publicarum turbis ac discriminibus gratulari possit. Nescio autem, quo meo fato fit, ut quo magis me in portum refero, hoc magis aestus me in altum repellit. Nam ipse clementissimus dominus meus me non vulgaribus sacerdotiis auxisset, et ego iam mihi et litterulis meis vivere destinassem, ecce me adeo non ambientem, ut ne cogitantem quidem haec unquam ad Premisliensem pontificatum⁴² evexit, tanquam e sinu quodam, ubi lenior fluctuatio, ad pelagus fluctuosissimum. Primum enim episcopatus ipse situs est in faucibus infidelium, ubi continuo casus et ruina est metuenda. Deinde in quantis turbis versetur res ecclesiastica in his regionibus, credo Vestram Dominationem non ignorare, in quibus nihil consultius videatur, quam latere.

[3.] Porro intelligimus summum pontificem, quem sperabamus redempturum Israel, huic incendio faces etiam addere,⁴³ quo haud dubium est aliquod grave discrimen securum, et si Vestra Dominatio hic adesset, et animum principis ac regnicolarum omnium exacerbatum videret, iudicaret prorsus de ipsa re ecclesiastica hic actum. Non desunt Bohemi et alii vicini, qui ignem succendant, nisi quod aegre adhuc per pontifices nostros arcetur incendium. Ego me huic aleae admixtum vehementer doleo, meque, si iuris mei essem, ex hac turba libentissime subducerem. Episcopatus Plocensis iussus est in manus secularium tradi, electo regio locus in senatu episcopi Plocensis, et mihi Premisliensis est

⁴¹ Ez a legkorábbi levél a Krzycki–Brodarics levélváltásban. Pontosan nem tudjuk, mióta ismerték egymást és hol ismerkedtek össze. De a következő mondatban megfogalmazott „per tot annos” fordulat alapján ismeretségük ekkorra már több éves múltra tekinthetett vissza.

⁴² Erazm Ciolek plocki püspök halála után (1522) utódjául Rafał Leszczyński przemysli püspököt nevezte ki Zsigmond király, és az így megüresedett püspökséget kapta Krzycki, aki korábban poznańi prépost volt.

⁴³ Nyilvánvaló célzás a pápa és a lengyel udvar püspökkinevezések körül kirobbant viszályára.

assignatus imperio principis ac procerum omnium. Quid reliquum futurum sit, ubi pontifex et vos istic ita rem, ut coepistis, tractaveritis, non libet augurari.

[4.] Scribitur etiam nobis, quod de meis istic sacerdotiis nescio quid cudatur, sine quibus ego nunquam episcopatum hunc recipiam,⁴⁴ et proinde rogo et obsecro Vestram Dominationem, ut me quamprimum certiore reddere dignetur, quid monstri istic alatur, et in hoc saltem mihi opituletur, si in alio non libet, ut in hac re, quomodocumque successerit, diutius non pendeam. De reliquis viderint alii. Commendo me Dominationi.

Cracoviae die 18 Februarii 1523.

3. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak

[Krakkó], [1523. május]

Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 71r–v⁴⁵

1. Zsigmond nem érti, miért húzódik ilyen hosszan a plocki és a przemysli püspökségek ügye, amikor ebből a pápának nincs haszna, az ő jelöltjeinek viszont komoly kára származik. – 2. Arra kéri Brodaricsot, mindenben legyen segítségére a pápához küldött követének, mivel semmiképpen nem fogja hagyni, hogy ez a dolog másképp végződjön, mint ahogy ő elhatározta.

Reverendissime sincere nobis dilecte.

[1.] Nescimus, quid sibi velit, quod negotium episcopatus Plocensis et Premisliensis tam diu istic haerat, idque absque ulla necessitate et commodo summi pontificis cum maxima tamen perturbatione regni nostri et servorum ac consiliariorum nostrorum, quos ad eos episcopatus designavimus impendio et iactura.⁴⁶

[2.] Itaque postulamus a te ut huic nuntio nostro⁴⁷ auxilium et consilium omne praebeas, quo negotium ipsum ex tricis istis evolvatur. Nam ut prius tibi scripsimus, non patiemur ullo pacto, ut aliter id ipsum negotium, quam designavimus, transigatur. Quando quidem intelligimus, quorsum haec involucra et ambages tendere, ut nobis contumelia et difficultates in rebus nostris inferantur, quibus si, ut debes, cum nos et serenissimus nepos noster unum sumus, afficeris, consulas et adsis, ut tandem haec tragoedia finem capiat, ne quid deterius huic emanet. Quam operam tibi uberrima gratia nostra referemus.

⁴⁴ A lengyel király is kérte a pápától, hogy Krzycki a püspökség mellett megtarthassa egyéb javadalmait is, „sine quibus in episcopatu Premisliensi exili et lacero, ut in finibus infidelium statum suum cum debita dignitate sustinere non posset”. (Vö. AT VI, 135.)

⁴⁵ Lásd még: Biblioteka Czartoryska, Teki Naruszewicza, tom. 35, 731.

⁴⁶ A levél májusra datálása mellett szól, hogy ez az érvelés visszaköszön egy Rómába küldött 1523. május 25-i levélben is. Vö. AT VI, 275.

⁴⁷ Zsigmond Hieronymus Łaskyt küldte Rómába, hogy tiltakozzon János Albert brandenburgi örgróf plocki püspökké emelése ellen. (Vö. AT VI, 214–216.)

4. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak

[Krakkó], [1523. július]

Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 74v–75r⁴⁸

1. Köszöni Brodarics eddigi segítségét a plocki és a przemysli püspökség ügyében. Brodarics tanácsát követve szelídebb hangon ír a pápának, bár eddig is nagyobb önmérsékletet tanúsított egy országát és híveit megkárosító ügyben, mint azt alattvalói tanácsolták neki. – 2. Kéri Brodaricsot, hogy további halogatás és nehézségek nélkül intézzék el a két püspökség ügyét, a krakkói kanonoki javadalmat pedig juttassák Opalińskinak.

Reverendissime sincere nobis dilecte.

[1.] Agimus et habemus gratias, quod negotium episcopatus Plocensis eo curaveris deducendum, ubi iam res citra ulteriorem difficultatem confici possit.⁴⁹ Rescribimusque Sanctissimo Domino Nostro, uti suades, lenius, quamvis nescimus, quid in tanta nostra molestia subditorumque nostrorum perturbatione scripserimus aequo asperius,⁵⁰ quandoquidem nimio plus patienter et mansuete, quam ab ipsis subditis nostris ac aliis nobis consulebatur, negotium hoc tractavimus, utcunque est, quoniam iam illius Sanctitatis voluntati et iuribus suis satisfacit.

[2.] Postulamus a te, ut tandem finis fiat huic tragoediae, fiatque provisio tam de episcopatu Plocensi, quam etiam Premisliensi, ita ut prius scripsimus, sine ulla pensione ac onere et sine aliqua mora et difficultate. Similiter ut de canonicatu Cracoviensi reverendissimi Raphaelis electi Plocensis servo nostro Opalenicio⁵¹ provideatur. Quod tibi uberiori gratia et favore regio curabimus inferre.

5. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak

[Krakkó], [1523. szeptember]⁵²Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 76r⁵³

1. Lucas doktor visszatért Rómából, és beszámolt arról, milyen serényen járt el Brodarics a plocki püspökség ügyében. Ezért számíthat a király hálájára. – 2. Neheztel,

⁴⁸ További kézirat: Biblioteka Czartoryska, Teki Naruszewicza, tom. 35, 747.

⁴⁹ Lásd Brodarics 1523. június 10-én kelt levelét. Vö. AT VI, 286–288. – Krzycki egy levelének tanúsága szerint a Rómából érkező levelek 1523. július 7-én érkeztek Krakkóba. Vö. AT VI, 294.

⁵⁰ Thomas Negri apostoli nunciushoz írott levelében VI. Adorján is szóvá tette, hogy Zsigmond felettébb nyersen fogalmazott leveleiben. (Vö. AT VI, 223.)

⁵¹ Sebastian (Opalencki) Opaliński, krakkói kanonok, később poznańi örkanonok. – Zsigmond már 1522 októberében értesítette Vilniusból Rafał Leszczyński przemysli püspököt, hogy plocki püspöki kinevezésével egyidejűleg mondjon le az általa birt krakkói kanonoki stallumról, hogy azzal a király szabadon rendelkezhesék. (Vö. AT VI, 132–133.)

⁵² A levél nem tesz említést VI. Adorján haláláról, sem az ezt követő konklávéről, így vélhetőleg még a pápa halála (szeptember 14.) előtt íródott.

⁵³ Lásd még: Biblioteka Czartoryska, Teki Naruszewicza, tom. 35, 749–750.

amiért az annáta megnövelt összege miatt az ügy még mindig nem rendeződött, holott ezt a pénzt a hitetlenek elleni harcra szánták, ezért méltányosabb volna náluk meghagyni, mint a növelésével az országot kifosztani. – 3. Járjon közben, hogy a plocki püspök levelét megtárgyalják, és mondjanak le az annáta növeléséről.

Reverendissime sincere nobis dilecte.

[1.] Rediens istic ex Urbe doctor Lucas, quem in negotio episcopatus Plocensis miseramus. Narravit nobis, quantam curam et diligentiam adhibueris in ipso negotio ex ipsis labyrinthis extricando. Qua re persuadeas tibi te nobis acceptissimum factum ac in eorum esse numero, quibus libenter commodare vellemus, prout hoc per omnem occasionem non praetermittimus.

[2.] Ceterum quod haereat adhuc istic ipsum negotium propter auctam annatam est nobis molestissimum, praesertim cum non ignoremus eas annatas fuisse primitus ad defensionem contra infideles concessas, quam nos cum serenissimo domino nepote nostro soli assidue sustinemus. Et proinde magis congrueret illas nobis contribui, quam eiusmodi auctionibus nos et regna nostra expilari.

[3.] Postulamus a te, operam facere velis, quo litterae ipsius episcopatus Plocensis expedire permittatur iuxta praedecessorum ipsius solutionem, nam nullo modo id ferre possumus, ut maioribus oneribus graventur ecclesiae nostrae satis alioquin superque gravatae. Faciet nobis rem gratissimam, quam tibi favore nostro regio curabimus referre. Datum.

6. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak
[Krakkó], [1525. április]⁵⁴

Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 8v

1. Statileótól értesült, hogy Brodarics ismét Rómában tartózkodik követként, amit, ismerve hűségét, nagy meglepéssel hallott. – 2. Kéri, hogy a továbbiakban is járjon el az ő és alattvalói ügyeiben, és tájékoztassa az ottani fejleményekről.

Reverendissime sincere nobis dilecte.

[1.] Retulit nobis reverendissimus Ioannes Statilius, praepositus Eursiensis et serenissimi domini Ludovici Hungariae et Bohemiae regis nepotis nostri carissimi apud nos orator te iterum Romae oratorem agere, quae res sint nobis acceptissima, experti enim sumus tuam erga nos fidem et propensionem, experti diligentiam et curam in obeundis negotiis nostris, quae istic Romae eveniebant. Proindeque et commendavimus iam saepe

⁵⁴ A levelet Statileo követsége és Brodarics Rómába való visszaérkezése alapján datálhatjuk. Statileo 1525 tavaszán járt követségben Krakkóban, a királytól április 12-én kapott választ (vö. AT VII, 241). Brodarics 1525. február végén indult útnak Rómába, március 5-én még Pécsen tartózkodott (ekkor kapott megbízólevelet Csulai Móré Fülöp pécsi püspöktől), így legkorábban áprilisban érhetett az Örök Városba.

ipsi serenissimo domino nepoti nostro virtutem et merita tua et commendare in dies magis non desistemus.

[2.] Postulamus vero a te impense et tibi curae istic sint, ut solebant, nostra subditorumque et procerum nostrorum negotia, quae incident, nobisque ea, quae nova emergent, scribere per omnem occasionem non gravare, ut et tua erga nos merita et nostrum vicissim erga te favorem reddas in dies cumulatiorem. Datum.

7. Zsigmond lengyel király Brodarics Istvánnak

[Krakkó], [1525. április]⁵⁵

Felhasznált kézirat: Biblioteka Jagiellońska 6556, 16r–v

1. Tudomására jutott, hogy az obszerváns ferencesek Rómában igyekeznek megszerzni a konventuálisok lengyelországi és csehországi kolostorait, mintha ez volna Zsigmond szándéka is. – 2. Arra kéri ezért Brodaricsot, tegyen lépéseket ez ellen, mivel ez éppen hogy ellenkezik Zsigmond akaratával, aki nagyra becsüli a konventuálisokat, mivel sokat segítenek a terjedő eretnokség elleni harcban. Provinciálisuk, Marcus de Torre pedig országszerte nagy tekintélynek örvend, ezért az ő távozása nagy veszteség lenne az itteni egyház számára.

[1.] Intelleximus fratres Sancti Francisci de observantia id agere, ut loca conventualium in regno nostro et Bohemiae sibi a Sanctissimo Domino Nostro impetrarent, quasi haec sit voluntas nostra, ut ea illi potius haberent.

[2.] Postulamus a te, obstes, quo minus id perficere valeant. Tantum enim abest, ut haec voluntas nostra sit, ut etiam nobis non posset esse non molestum quidquam praeter veterem eorum ordinem in regno nostro constitutionem renovari, praesertim nunc invalescente in dies magis circumquaque perniciosissima heresi, ad quam retundendam magno nobis ex usu sunt ipsi fratres conventuales, praesertim venerabilis Marcus a Turri⁵⁶ commissarius et provincialis regni nostri, qui et monasteria hic sua in debitum redegit ordinem et religioni sua doctrina suaque sanctimonia plurimum conducit. Proinde nobis et regnicolis nostris est multo gratissimus, qui si amoveri hinc deberet, magno omnino praesidio res haec ecclesiastica privaretur. Quare illum ac eius ordinem tam in regno nostro quam etiam Bohemia consistentem patrocinio tus etiam atque etiam commendamus.

⁵⁵ Datálása bizonytalan. Brodarics 1525. május 17-i levelében (vö. Biblioteka Narodowa, Teki Górskiego, tom. 6, 33r–v) azt írja, több levelet is kapott Zsigmondtól, de nem vehetjük biztosra, hogy éppen erre a kettőre céloz.

⁵⁶ Marcus a Turri vagy Marcus de Torre ferences provinciális. 1519-ben teológiát tanított a krakkói egyetemen. Lásd még AT V, 242, 253; VI, 268, 306; VII, 63, 83.